

Narkootikumide tarvitamine COVID-19 eriolukorra ajal

Tervise Arengu Instituut
National Institute for Health Development

Tervise Arengu Instituut

Narkootikumide tarvitamine COVID-19 eriolukorra ajal

Velli Kütt

Tallinn 2020

Tervise Arengu Instituudi **missioon** on luua ja jagada teadmisi, et tõenduspõhiselt mõjutada tervist toetavaid hoiakuid, käitumist, poliitikat ja keskkonda eesmärgiga suurendada inimeste heaolu Eestis.

Täna Katri Abel-Ollot, Aljona Kurbatovat, Kristi Rütelit, Lilia Lõhmust, Merili Tamsoni, Kristel Kivimetsa ja Sigrid Vorobjovi nõuannete ja kommentaaride eest.

Väljaande andmete kasutamisel viidata allikale.

Soovitav viide sellele väljaandele: Kütt V. Narkootikumide tarvitamine COVID-19 eriolukorra ajal. Tallinn: Tervise Arengu Instituut; 2020.

Sisukord

Joonised.....	4
Tabelid.....	4
Lühendid.....	5
Lühikokkuvõte.....	6
Summary.....	7
Заключение.....	9
Sissejuhatus.....	11
1. Metoodika.....	12
1.1 Küsimustik.....	12
1.2 Valim.....	13
2. Tulemused.....	14
2.1 Sotsiaaldemograafiline taust.....	14
2.2 Tarvitavad narkootilised ained ja muutused tarvitamises COVID-19 piirangute tõttu.....	14
2.2.1 Muutused narkootikumide tarvitamises COVID-19 piirangute ajal.....	14
2.2.2 Tarvitamise muutumise põhjused.....	16
2.3 Narkootikumide kättesaadavus.....	18
2.3.1 Muutused narkootikumide hankimisel.....	18
2.4 Narkootikume süstivad inimesed.....	20
2.4.1 Kahjude vähendamine.....	20
2.5 Kaugtugiteenused.....	21
3. Eesti võrreldes Euroopaga.....	22
4. Arutelu ja kokkuvõte.....	23
5. Kasutatud kirjandus.....	25

Joonised

- Joonis 1.** Muutus narkootikumide tarvitamises COVID-19 piirangute ajal erinevate narkootikumide kaupa..... 16
- Joonis 2.** Süstalde saamise kohad viimase 12 kuu jooksul ja pärast COVID-19 piirangute kehtestamist... 21

Tabelid

- Tabel 1.** Muutused narkootikumide tarvitamises COVID-19 piirangute ajal..... 14
- Tabel 2.** Tarvitamise vähendamise põhjused COVID-19 piirangute ajal..... 17
- Tabel 3.** Tarvitamise suurendamise põhjused COVID-19 piirangute ajal..... 17
- Tabel 4.** COVID-19 piirangute ajal hangitud narkootikumid..... 18
- Tabel 5.** Muutused narkootikumide hankimisel COVID-19 piirangute ajal..... 19
- Tabel 6.** Muutused narkootikumides COVID-19 piirangute ajal..... 20

Lühendid

COVID-19	<i>C</i> Orona <i>V</i> irus <i>D</i> isease, 2019. aastal tuvastatud haigus, mida põhjustab koroonaviirus ja mille leviku piiramiseks kehtestati riiklikud (liikumis)piirangud
EMCDDA	Euroopa Narkomaania ja Narkootikumide Seirekeskus
EWSD	<i>M</i> ini <i>E</i> uropean <i>W</i> eb <i>S</i> urvey on <i>D</i> rugs
NSI	Narkootikume süstivad inimesed
TAI	Tervise Arengu Instituut

Lühikokkuvõte

2020. aasta aprillis ja mais viidi narkootikumide tarvitavate inimeste seas läbi uuring eesmärgiga hinnata võimalikke muutusi narkoturul, narkootikumide tarvitamises ja tugiteenuste kättesaadavuses seoses COVID-19-ga seotud üleriigiliste (liikumis)piirangutega. Uuring viidi läbi mitmes Euroopa ja Ees-Aasia riigis, kusjuures Eesti oli üks suurima osalejate absoluutarvuga riike. Eesti lõplikku valimisse kuulus 1146 vastajat, kellest 51 (4%) olid narkootikumide süstivad inimesed.

Uuringusse oodati osalema vähemalt 18-aastasi Eestis elavaid inimesi, kes olid viimase 12 kuu jooksul tarvitanud narkootikume. Uuringu küsimustikku sai täita eesti, vene ja inglise keeles EU-Survey uuringuplatvormil vahemikus 24.04-29.05.2020. Baasküsimustik koosnes 32 küsimusest, mille töötas välja EMCDDA. Uuringus käsitletud narkootikumid olid kanep (taimne/vaik), *ecstasy*/MDMA, amfetamiinid, kokaiin/kräkk-kokaiin, heroiin, LSD, sünteetilised kannabinooidid, muud sünteetilised stimulandid (nt katinoonid) ja muud retseptita opioidid (näiteks fentanüül, metadoon, buprenorfiin).

84% osalenutest oli viimase 30 päeva jooksul narkootikumide tarvitanud. Enamik uuringus osalenutest olid tarvitanud kanepit (12 kuu jooksul 92%; 30 päeva jooksul 76%). Kolmandik uuringus osalenutest vastas, et nende tarvitamises koroonapiirangute tõttu muutusi ei olnud. Tarvitamist vähendanuid ja tarvitamise lõpetanud kokku oli üle kolmandiku. Sagedamini hakkas narkootikumide tarvitama neljandik vastanutest.

Piirangute ajal püsisid inimesed rohkem kodus ja tarvitamise vähenemist soodustasid vähenenud tarvitamis- (34%) ja ostmisvõimalused (27%), samuti majanduslikud tegurid. Piirangute ajal oli inimestel küll rohkem vaba aega, kuid vähenes vaba aja veetmise mitmekülgsus ja samal ajal puudus piisav emotsionaalne tugi keeruliste aegade toime tulemiseks. Tarvitamist suurendasid peamiselt igavus (77%) ja ärevus (44%).

Kaks kolmandikku vastanutest hankis või püüdis hankida COVID-19 puhangu ajal narkootikume. Enim hangitud uimastiks oli kanep (piirangute ajal hankis kanepit 85%). Enam kui poolte vastanute jaoks muutusi narkootikumide hankimise viisi osas ei toimunud. Narkootikumide tarvitamise viis, narkootikumide puhtus, hind ja kogus püsisid enam kui poolte vastajate hinnangul muutumatutena.

Populaarseteks süstalde saamise kohtadeks olid narkootikumide süstivate inimeste seas kahjude vähendamise teenuste pakkujad ja apteek. Juurdepääs steriilsele süstimisvarustusele jäi suure osa vastajate hinnangul samaväärseks.

Piirangutest hoolimata ei muutunud professionaalse abi otsimise kavatsus ega kaugtugiteenuste kasutamise sagedus, kuid need, kellel oli suurenenud kavatsus abi otsida, seda võimalust ka distantsilt kasutasid.

Eesti tulemused olid Euroopa ja Ees-Aasiaga sarnased. Kanep oli ülekaalukalt populaarseim tarvitatav narkootikum. Erinev oli eestlaste väiksem retseptita opioidide tarvitamine, kuid suurem kanepi, amfetamiinide ja *ecstasy*/MDMA tarvitamine. Tarvitamist suurendavad põhjused olid riikideüleselt samad – igavus ning ärevuse ja muutustega toimetuleku parandamine.

Uuringu tulemused on mitmetahulised. Olenevalt vastajast ja tema kogetud probleemidest võis narkootikumide tarvitamine piirangute ajal muutuda. Uuringu meetodika ei võimalda saada olukorrast ja toimunud muutustest täielikku pilti. Saadud tulemused annavad ülevaate narkootikumide tarvitamisest piirangute ajal ja võimaldavad kohandada teenuseid haavatavate sihtrühmade soovidele ja vajadustele vastavamaks. Pakkudes abivajajatele vajalikku tuge, võib aidata vähendada riskikäitumist ja potentsiaalset kahju.

Summary

The main objective of this research was to assess possible changes in the drug market, illicit drug use and availability of support services in times of local and global restrictions due to COVID-19 pandemic. The study was conducted in many European and Western Asian countries in April and May 2020. Namely, Estonia was one of the countries with the most respondents among the participating countries. The final sample of Estonia held 1 146 participants of whom 51 (4%) were people who inject drugs (PWID).

People living in Estonia with at least 18 years of age who had used illicit drugs in the previous 12 months were welcome to take part in the survey. One could fill out the survey in Estonian, Russian or English on the EUSurvey research platform during the time period of 24.04-29.05-2020. The questionnaire was composed by EMCDDA and consisted of 32 main questions. The respondents were asked about the following drugs: cannabis (herbal/resin), ecstasy/MDMA, cocaine/crack-cocaine, amphetamines, heroin, LSD, synthetic cannabinoids, other synthetic stimulants (e.g. cathinones) and other opioids without medical prescription (e.g. fentanyl, methadone, buprenorphine or others).

84% of the respondents had used at least one substance in the past 30 days. Most of the respondents were cannabis users (92% had used cannabis in the past 12 months; 76% in the past 30 days). A third of the respondents had not made any changes to their use of illicit drugs during the lockdown. More than a third of the respondents claimed they used less illicit drugs or had not used any illicit drugs during COVID-19 restrictions. A quarter of respondents began using drugs more frequently.

People spent more time at home during the COVID-19 related restrictions and their consumption reduced due to fewer opportunities to use drugs (34%) and the reduced availability of drugs to buy (27%), also due to their financial situation. People had more time on their hands during lockdown, but there were also limited ways to spend time outside of home and limited social support to combat the difficult times. Drug use increased mostly because of boredom (77%) and anxiety (44%).

Two third of the respondents obtained or attempted to obtain illicit drugs during the COVID-19 outbreak. The most widely obtained drug was cannabis (85% of the respondents obtained cannabis during the restrictions). Over half of the respondents did not experience any change in the way they obtained illicit drugs. The way of using drugs, the price, purity and quantity received remained the same as before for most of the respondents.

Pharmacy and harm reduction service providers (drop-in centers and outreach services) were popular places to obtain syringes from among PWID. Access to clean injection material remained the same as it had been before for most of the PWID in this study.

The intention to seek professional support nor the use of remote professional support did not increase. Although the respondents whose intentions to seek professional support had increased, increased the use of online or remote professional support services.

The results in Estonia were similar to the results in Europe and Western Asia. Cannabis was the most popular illicit drug. The difference was the lower use of other opioids without medical prescription in Estonia but higher use of cannabis, amphetamines and ecstasy/MDMA. The reasons for increasing the usage were the same across countries – boredom and coping with the changes COVID-19 had brought.

The results of this study are complex. Depending on the respondent and the problems they faced, the use of drugs might have changed during the restrictions. The methodology of the research

cannot provide a thorough overview of the situation and changes happened. The results provide an overview of the situation, give a glimpse of the changes occurred during restrictions and provide input to implement required modifications to the support services. Providing support for the people in need could reduce risk behaviors and potential harm.

Заключение

В апреле и мае 2020 года проводилось исследование, целью которого было определить возможные изменения на наркорынке, в употреблении наркотиков и доступности опорных услуг в связи с общегосударственными ограничениями в т.ч. передвижения из-за вспышки коронавируса (COVID-19). Опрос проводился во многих странах Европы и Ближнего Востока. Абсолютное число респондентов из Эстонии стало одним из самых больших. В конечную выборку от Эстонии вошло 1 146 человек, из которых 51 человек (4%) употреблял инъекционные наркотики.

К участию в исследовании приглашались достигшие 18-летнего возраста люди, проживающие в Эстонии и употреблявшие наркотики в течение последних 12 месяцев. Анкету исследования можно было заполнять на эстонском, русском и английском языках на исследовательской платформе EUSurvey в период 24.04-29.05.2020. Базовая анкета состояла из 32 вопросов, которые разработал Европейский центр мониторинга наркотиков и наркозависимости (EMCDDA). В исследовании рассматривались следующие наркотики: конопля (растения и смола), экстази/МДМА, амфетамины, кокаин/крэк, героин, ЛСД, синтетические каннабиноиды, другие синтетические стимуляторы (например, катиноны), а также другие опиоиды, употребляемые без рецепта (например, фентанил, метадон, бупренорфин).

84% респондентов употребляли наркотики за последние 30 дней. Большинство респондентов употребляли коноплю (92% за последние 12 месяцев; 76% за последние 30 дней). У трети респондентов не было изменений в употреблении, обусловленных ограничениями из-за коронавируса. Более трети респондентов уменьшили свое употребление или прекратили употреблять. Четверть респондентов ответили, что стали употреблять наркотики чаще.

Во время ограничений люди больше оставались дома, и уменьшению употребления способствовали ухудшившиеся возможности употребления и покупки наркотиков (34% и 27% соответственно), а также повлияли экономические факторы. Во время ограничений у людей было больше свободного времени, однако способов проведения досуга стало меньше и в тоже время не было достаточной эмоциональной поддержки, чтобы справиться с трудными временами. К увеличению употребления наркотиков привели в основном скука (77%) и тревожность (44%).

2/3 респондентов во время вспышки коронавируса доставали или пытались достать нелегальные наркотики. Самым распространенным наркотиком была конопля – 85% респондентов доставали ее во время ограничений. Больше половины респондентов не изменили свои способы приобретения наркотиков. По оценке более половины респондентов в основном не произошло никаких изменений в способах употребления наркотиков, их чистоте/крепости, цене и количестве.

Среди потребителей инъекционных наркотиков самыми популярными местами получения шприцев были центры снижения вреда и аптеки. По оценке большинства респондентов доступность к стерильным инъекционным принадлежностям осталась на прежнем уровне.

Несмотря на ограничения, намерение/желание искать профессиональную помощь и частота использования опорных услуг в дистанционной форме не изменились. Те, у кого возросли намерения искать помощь, воспользовались возможностью получения услуг дистанционно.

Результаты опроса в Эстонии были схожи с результатами в странах Европы и Ближнего Востока. С большим перевесом самым популярным наркотиком была отмечена конопля. Отличие состояло в том, что в Эстонии была меньше доля тех, кто употреблял опиоиды без рецепта, однако была больше доля тех, кто употреблял коноплю, амфетамины и экстази/МДМА. Причины, по которым люди стали больше употреблять наркотиков, были схожими во всех странах – скука, тревожность и попытка лучше справиться с возникшими изменениями.

Результаты исследования можно считать многоплановыми. В зависимости от респондента и пережитых им проблем, употребление наркотиков в период ограничений могло измениться. Методика исследования не позволяет составить полную картину о ситуации и произошедших изменениях. Полученные результаты дают обзор об употреблении наркотиков во время ограничений, что позволяет адаптировать предназначенные уязвимым группам услуги, исходя из их нужд и пожеланий. Оказание нуждающимся в помощи людям необходимой поддержки может помочь снизить рискованное поведение и потенциальный вред от употребления наркотиков.

Sissejuhatus

Seoses COVID-19 piirangutega viis Euroopa Narkomaania ja Narkootikumide Seirekeskus (EMCDDA) 2020. aasta kevadel läbi narkootikumide tarvitamise lühikese veebiuuringu „*Mini European Web Survey on Drugs: COVID-19*” (EWSD). Uuring viidi läbi mitmes Euroopa Liidu ning mõnes Ees-Aasia riigis, kusjuures Eesti oli üks enim vastajaid värvanud riike. Eesti, Hispaania, Itaalia ja Soome vastajad moodustasid 50% kogu uuringu valimist. Uuringu koordinaator Eestis oli Tervise Arengu Instituut.

Uuringu läbiviimise peamine eesmärk oli saada teavet, kas ja kuidas riikide poolt pandeemia ohjeldamiseks kehtestatud meetmed mõjutasid narkootikumide tarvitamist, narkoturgu ja tugiteenuste kättesaadavust. Uuringu tulemused aitavad mõista eriolukorrast tingitud muutusi narkootikumide tarvitamises ja tarvitajate käitumises ning tagada edaspidi abivajajatele paremini vajalikke teenuseid ka võimaliku uue kriisi ajal. Tagasiside teenuste kasutamise kohta tõstab esile võimalikud barjäärid teenustele pääsemisel.

Narkootikume tarvitavatele inimestele on abi- ja tugiteenuste kättesaadavus elutähtis igas olukorras. Eriolukorrast tingitud vajalike teenuste vähenenud kättesaadavus või tarvitajatele uue, senitundmatu narkootikumi tarvitamine võib lõppeda tõsise tervisekahjustuse või surmaga.

1 Metoodika

EWSD on rahvusvaheline veebiuuring, mille juhtiv organisatsioon on EMCDDA ja vastutav uurija Joao Matias. Küsitlus viidi läbi EUSurvey uuringuplatvormil. Uuringus osalesid mitmed nii Euroopa Liidu kui ka naaberriigid ja uuringu küsimustik tõlgiti kokku 21 keelde. Igas riigis oli umbes 4–5-nädalane andmekogumisperiod, mis jäi vahemikku 20.04.2020–03.06.2020, Eestis oli vastamisperiodiks 24.04–29.05.2020.

Eesti uuringusse olid oodatud osalema 18-aastased või vanemad Eestis elavad inimesed, kes olid viimase 12 kuu jooksul tarvitanud narkootikume ehk illegaalseid uimasteid, sealhulgas ravimeid, mille ilma näidustuseeta tarvitamine on seadusega keelatud. Uuringus osalemine oli anonüümne, vabatahtlik ja olenes vastaja huvist osaleda.

Küsimustik oli saadaval kolmes keeles: eesti, vene ja inglise keeles. Sihtrühma peal küsimustikku Eestis ei testitud, osaliselt kasutati 2016. ja 2017/2018. aasta narkootikumide tarvitajate veebiuuringute küsimusi (1). COVID-19 situatsiooni puudutavad küsimused olid küsimustikus uued ja neid testiti EMCDDA-s. Eestil ei olnud õigust originaalküsimustiku küsimuste sõnastust muuta.

Värbamine toimus Eestis Facebooki, Instagrami, Odnoklassniki ja VKontakte sotsiaalmeediakanaleid ning Smart AD internetireklaami kasutades. Uuringus osalemise kutse ja uuringu veebilink oli sotsiaalmeedias ja reklaamis saadaval nii eesti kui ka vene keeles. Lisaks oli uuringu info üleval Tervise Arengu Instituudi veebilehel ja teavet edastati ka Eesti Psühhotroopsete ainete sõltlaste ühingu ja kahjude vähendamise keskuste infokanalite kaudu. Uuringusse värbamise sotsiaalmeediakampaania telliti kommunikatsioonibüroolt, kellele anti lähteülesandeks suunata uuringu kutse 18–44-aastastele Eesti inimestele. EMCDDA tulemustele tuginedes oli Eesti üks enamate osalejatega riike Hispaania, Itaalia ja Soome kõrval (2).

Saadud andmete töötlemiseks ja analüüsimiseks kasutati Excelit ja statistikaprogrammi *Statistical Package for the Social Sciences* 21.0. Tulemuste esitlemiseks kasutati kirjeldavat statistikat, seoste arvutamiseks Pearsoni korrelatsioonikordajat. Uuringuküsimustiku ülesehitus ei võimaldanud arvutada andmete põhjal muutust statistiliselt, vaid küsitud oli osalejate enda subjektiivset hinnangut muutusele, mistõttu kajastatakse muutusi vastajate subjektiivsete hinnangutena. Eesti uuringu tulemusi ei võrreldud teiste riikidega statistiliselt, vaid hinnanguliselt ja ülevaatlikult.

1.1 Küsimustik

EWSD veebiuuringu küsimustiku töötas välja EMCDDA. Küsimustiku struktuur ja enamik küsimustest tuginevad EMCDDA Euroopa narkootikumide tarvitamise veebiküsitlusele, milles 2017/2018. aastal osales kaheksa Euroopa riiki (1).

Baasküsimustik sisaldas kokku 32 küsimust. Kõigile küsimustele vastamine ei olnud vajalik ja ükski küsimus ei olnud vastajale kohustuslik. Küsimused olid struktureeritud erinevate narkootikumide järgi ja vastaja vastas ainult oma tarvitavate narkootikumide ning võimalike teenuste kohta käivatele küsimustele. Vastajad märkisid oma narkootikumide tarvitamise sageduse viimase 30 päeva ja 12 kuu jooksul. Osade küsimustega paluti vastajatel hinnata muutusi, mida COVID-19 piirangud endaga kaasa olid toonud. Seega raporteeritakse siin muutust ainult vastaja enda subjektiivse hinnangu alusel.

Uuringus käsitletud narkootikumid olid järgmised: kanep (taimne/vaik), *ecstasy*/MDMA, amfetamiinid, kokaiin/kräkk-kokaiin, heroiin, LSD, sünteetilised kannabinoidid, muud sünteetilised stimulandid (nt katinoonid) ja muud retseptita opioidid (näiteks fentanüül, metadoon, buprenorfiin jm).

Küsimustikule vastamisest võis loobuda ükskõik millises etapis. Keskmiselt võttis küsimustele vastamine aega 5–10 minutit. Sotsiaaldemograafilisi andmeid küsiti COVID-19 veebiuuringus minimaalselt (sugu, vanus, elukoha linn/asula). Üks küsimus oli ka COVID-19 pandeemia situatsiooni kohta.

Küsimuste peamine eesmärk oli saada teavet narkootikumide tarvitamise kohta 12 kuu ja viimase 30 päeva jooksul ning selle kohta, kuidas vastajate hinnangul on COVID-19 situatsioon muutnud tarvitamisharjumusi ja tarvitamisviisi. Narkoturgu puudutavad küsimused käsitlesid narkootikumide kättesaadavust, hankimise viise ja narkootikumide hinda pandeemiast tingitud piirangute ajal. Eraldi küsimused olid süstimisvarustuse kättesaadavuse kohta pandeemia tingimustes ja tarvitajate kavatsuse kohta otsida professionaalset abi/tuge. Küsimus oli ka professionaalsete veebipõhiste või kaugtugiteenuste ehk distantsilt saadava abi ja tugiteenuste, näiteks telefoni-, video- ja/või veebipõhiste teenuste kasutamise muutuste kohta piirangute perioodil.

Osade valikvastustega küsimuste puhul võis valida mitu vastusevarianti – seetõttu ei moodusta nende vastuste arv kokku 100%, vaid see võib olla suurem.

1.2 Valim

Veebiuuringu puhul oli tegemist mugavusvalimiga, kus küsitlusele vastasid need, kellel oli huvi teema vastu, kes soovisid oma kogemust jagada ja leidsid vastamiseks aja. Veebiküsimustiku täitmise juures ei kogutud IP-aadresse ega muid näitajaid, mis võiksid aidata tuvastada vastaja arvutit. Seega ei ole välistatud mõne inimese mitmekordne osalemine uuringus ning ei ole võimalik kontrollida, kas ja kui suurel hulgal algelt küsimustiku täitmise pooleli jätnutest hiljem küsimustiku keskkonda sisenedes seda uuesti alustasid ja selle lõpuni täitsid. Uuringus osalemise eest ei pakutud vastajatele stiimulit, mis oleks motiveerinud vastajaid mitu korda uuringus osalema. Uuringut tutvustavaid reklaame ja ribareklaame näidati üle 1,5 miljoni korra ja uuringu lingil klõpsati 14 212 korda.

Kokku vastas uuringule 1357 inimest, kellest sobis valimisse 1146. Kõik lõplikku valimisse kuulunud vastajad olid enda sõnul viimase 12 kuu jooksul narkootikumide taritanud. Valimist jäid välja need, kes narkootikumide taritanud ei olnud, andsid ebatõeseid vastuseid või ei olnud nad nende antud info kohaselt Eesti kodanikud.

Valimist ei eemaldatud isikuid, kes polnud kõigile küsimustele vastanud, sest ükski küsimus ei olnud kohustuslik ja täiendavad küsimused kuvati vaid nendele, kelle jaoks eelnevate vastuste põhjal see relevantne oli. Sellest tulenevalt on vastanute osakaal küsimuste kaupa mõningal määral kõikum.

2 Tulemused

2.1 Sotsiaaldemograafiline taust

Uuringule vastamise keel oli 80% eesti ja 20% vene keel. Ingliskeelseid vastajaid oli Eestis alla 1%. Vastanutest 61% olid mehed, 38% naised. Mittebinaarseid inimesi oli alla 1% ja soo küsimusele vastata mitte soovinuid 1%. Uuringus osalenute keskmine vanus oli 24 eluaastat (SD = 6,38; vanusevahemik 18–58). 80% vastanutest elas linnas: 42% osalenutest märkis elukohaks Tallinna (n = 483) ja 11% Tartu (n = 127). Järgnesid väiksemad linnad ja asulad.

Koroonaviirusega seotud piirangute tõttu tegi oma elus ümberkorraldusi 80% vastanutest (n = 918). Enamik oli olnud füüsilises (n = 809; 71%) või kodus isolatsioonis (n = 665; 58%). Seoses positiivse COVID-19 testitulemusega oli 34 vastanut (3%) olnud kodukarantiinis ja kaks (<1%) viibinud haiglas.

2.2 Tarvitatavad narkootilised ained ja muutused tarvitamises COVID-19 piirangute tõttu

Enamik (84%) uuringule vastanud inimestest oli viimase 30 päeva jooksul narkootikume tarvinud. Ainult 16% (n = 178) valimist ei tarvinud viimase 30 päeva jooksul narkootikume, kuid oli seda teinud sellele eelneva 11 kuu jooksul.

Kokku 69% (n = 788) oli viimase 12 kuu jooksul tarvinud rohkem kui ühte narkootikumi, viimase 30 päeva jooksul alla poole (42%) vastanutest. Keskmiselt oldi 12 kuu jooksul tarvinud kolme erinevat narkootikumi ja 30 päeva jooksul kahte erinevat narkootikumi.

2.2.1 Muutused narkootikumide tarvitamises COVID-19 piirangute ajal

Vastanutest 29% (n = 328) andis hinnangu, et koroonaeepideemia piirangud ei muutnud nende narkootikumide tarvitamist. Kokku 38% uuringule vastanutest kas vähendas tarvitamist või lõpetas selle koroonapandeemia piirangute ajal. 24% vastanute hinnangul nende narkootikumide tarvitamine suurenes (tabel 1).

Tabel 1. Muutused narkootikumide tarvitamises COVID-19 piirangute ajal

Näitaja	Vastajate arv	%
Tarvitasin sagedamini	270	24,2
Jäi samaks	328	29,3
Tarvitamine vähenes	237	21,2
Lõpetasin tarvitamise	191	17,1
Ei oska öelda	92	8,2
Kokku	1118	100,0

2.2.1.1 Vastajate hinnang koroonapiirangute mõju kohta nende tarvitamisharjumustele

Uuring andis võimaluse vaadelda narkootikumide tarvitamist erinevate narkootikumide tarvitajate kaupa. Vastajatelt küsiti narkootikumide tarvitamise ja toimunud muutuste kohta tarvitamises. Nii narkootikumide tarvitamise kui muutusi käsitlevate küsimuste puhul võis vastaja valida mitu vastusevarianti. Koroonapiirangutest tulenevaid muutusi erinevate narkootikumide tarvitamise kaupa võib näha jooniselt 1.

Kanepit tarvitas viimase 12 kuu jooksul 92% (n = 1032) ja viimase 30 päeva jooksul 76% (n = 861) vastanutest. 54% 12 kuu jooksul tarvitanutest tõdes, et nende kanepitarvitamises ei muutunud seoses koroonapiirangutega midagi. Erinevate narkootikumide arvestuses oli kanepitarvitajate seas kõige vähem neid vastanuid, kes väitsid, et piirangud ei muutnud aine tarvitamist. Kanepitarvitajad olid oma käitumises kõige muutlikumad ja mitmekülgsemad: kanepitarvitajate seas oli enim neid, kes vastasid, et nad tarvitasid kanepit sagedamini (21%) ja korruga suuremas koguses (14%) kui varem. 12% kanepitarvitajatest tarvitas koroonapiirangute ajal kanepit harvemini ja 4% vastanutest tarvitas väiksemaid koguseid. 13% kanepit tarvitanutest tarvitas kanepi asemel alkoholi.

Ecstasyt tarvitas viimase 12 kuu jooksul 50% (n = 547) ja viimase 30 päeva jooksul 26% (n = 286) vastanutest. 63% *ecstasy* tarvitajatest ei muutnud piirangute ajal oma tarvitamist, tarvitamise lõpetas 11%, 10% tarvitas harvem ja 6% tarvitas *ecstasy* asemel hoopis alkoholi. Kokku 7% vastanutest tarvitas *ecstasy*t piirangute perioodil sagedamini.

Amfetamiine tarvitas viimase 12 kuu jooksul 44% (n = 473) ja viimase 30 päeva jooksul 26% (n = 292) vastanutest. 64% jaoks jäi COVID-19 piirangute ajal amfetamiinide tarvitamine samaks, 10% lõpetas tarvitamise, 7% tarvitas harvemini ja 9% sagedamini.

LSD-d tarvitas viimase 12 kuu jooksul 36% (n = 385) ja viimase 30 päeva jooksul 14% (n = 152) vastanutest. LSD tarvitajatest 8% lõpetas COVID-19 piirangute ajal tarvitamise. LSD tarvitajate seas oli kõige suurem osakaal neid, kes vastasid, et nende tarvitamises ei muutunud midagi (76%).

Kokaiini tarvitas viimase 12 kuu jooksul 33% (n = 351) ja viimase 30 päeva jooksul 13% (n = 139) vastanutest. 69% jaoks ei muutunud kokaiini tarvitamise sagedus COVID-19 piirangute ajal. Tarvitamise lõpetas 11% kokaiinitarvitajatest ja 6% tarvitas sagedamini.

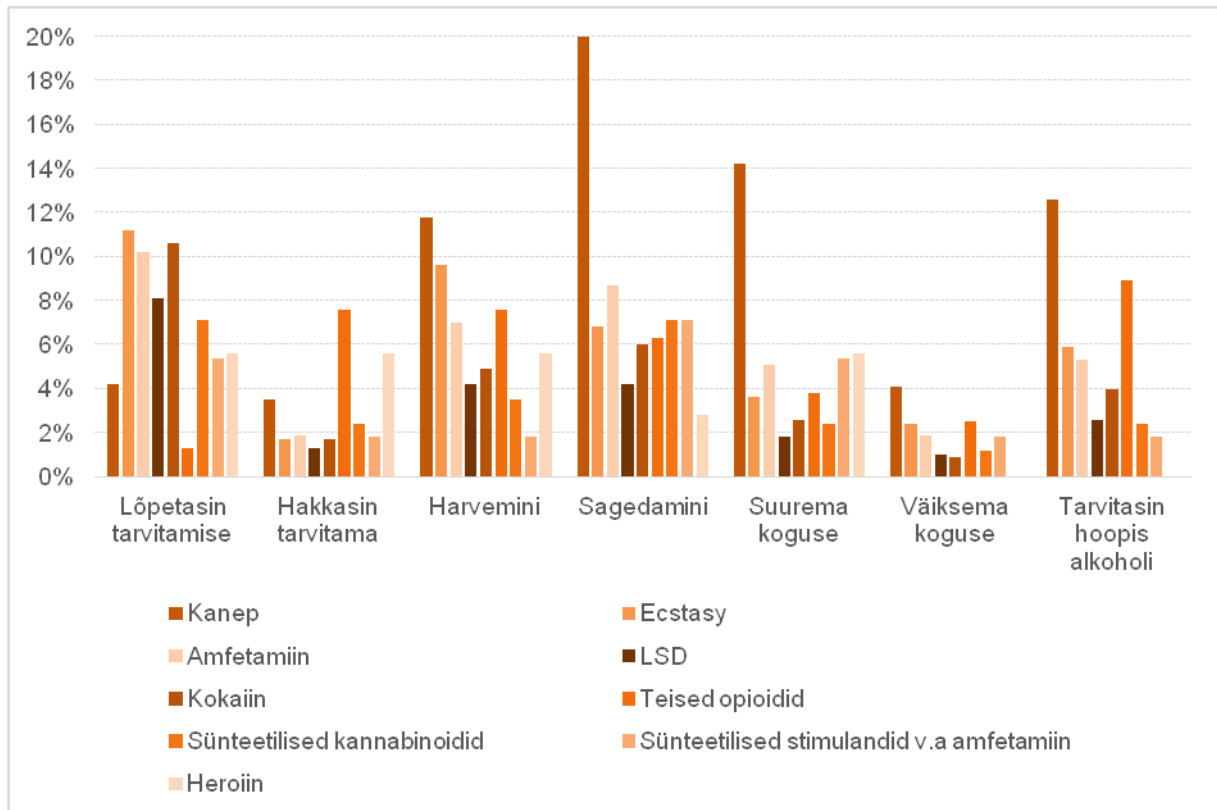
Süntetilisi kannabinoide tarvitas viimase 12 kuu jooksul 8% (n = 82) ja viimase 30 päeva jooksul 6% (n = 65) vastanutest. Suure osa tarvitajate jaoks (71%) nende hinnangul muutusi ei esinenud, 7% lõpetas COVID-19 ajal tarvitamise ja 7% tarvitas sagedamini.

Muid retseptita opioide tarvitas viimase 12 kuu jooksul 7% (n = 77) ja viimase 30 päeva jooksul 6% (n = 60) vastanutest. 65% jaoks tarvitamises midagi ei muutunud. Muid retseptita opioide tarvitas harvemini 8% ja sagedamini 6%. 8% alustas tarvitamist COVID-19 piirangute perioodil. Muude retseptita opioidide tarvitajate seas oli 9% neid, kes tarvitasid narkootikumide asemel alkoholi. Üks vastaja, kes lõpetas muude retseptita opioidide tarvitamise, oli segatarvitaja ja jätkas siiski koroonapiirangute ajal teiste narkootikumide tarvitamist.

Muid sünteetilisi stimulante tarvitas viimase 12 kuu jooksul 5% (n = 53) ja viimase 30 päeva jooksul 3% (n = 28) vastanutest. 63% jaoks muutusi ei esinenud, 7% tarvitas sagedamini ja 5% lõpetas tarvitamise.

Heroiini tarvitas vastajate sõnul viimase 12 kuu jooksul 3% (n = 34) ja viimase 30 päeva jooksul 2% (n = 17) vastanutest. Tarvitajatest 69% vastas, et nende jaoks heroini tarvitamise juures koroonapiirangute ajal midagi ei muutunud.

Joonis 1. Muutus narkootikumide tarvitamises COVID-19 piirangute ajal erinevate narkootikumide kaupa*

*vastaja võis valida mitu vastusevarianti

2.2.1.2 Tarvitamisviis

Narkootikume tarvitati neid kas suitsetades, neelates, ninna tõmmates või süstides.

Tarvitamisviisidest domineeris suitsetamine. 12% vastanute puhul see tarvitamisviis sageses ja 10% puhul harvenes, 79% vastanute puhul jäi suitsetamise osakaal tarvitamisviisina samaks. Nii neelamise kui ka ninna tõmbamise osakaal suurenes 9% puhul ja vähenes 10% puhul. 81% juhtudest jäid neelamine ja ninna tõmbamine tarvitamisviisina tarvitaja hinnangul kriisieelse ajaga võrreldes samaks. Süstimine jäi tarvitamisviisina samaks 94% vastajatest.

2.2.2 Tarvitamise muutumise põhjused

Tarvitamist suurendas 24% vastanutest (n = 270) ja vähendas 21% (n = 237). Tarvitamise muutumise põhjusi oli mitmeid nii tarvitamise suurendamise kui ka vähendamise puhul ja küsimustele vastates võis vastaja valida mitu vastusevarianti.

Peamised põhjused, miks piirangute ajal tarvitamist vähendati, olid nii vähenenud tarvitamis- (n = 145; 34%) kui ka ostmisvõimalused (n = 114; 27%) (tabel 2). Olulist rolli tarvitamise vähenemisel mängis veel rahaline pool: kadus sissetulek narkootikumide ostmiseks (n = 98; 23%) ja

majandusliku ebakindluse tõttu tekkis soov raha säästa (n = 79; 19%). Mõeldi ka narkootikumide tervist kahjustava poole peale (n = 87; 21%).

Kommentaaries märkis 61 vastanust 45 eraldi põhjusena ära selle, et neil ei olnud piirangute ajal narkootikumide tarvitamise vastu huvi.

Tabel 2. Tarvitamise vähendamise põhjused COVID-19 piirangute ajal

Näitaja	Vastuste arv*	%
Narkootikumide tarvitamise võimaluste vähenemine	145	34,4
Narkootikume on vähem saada	114	27,0
Vähenenud võimalused narkootikumide hankimiseks	107	25,4
Sissetuleku kadumine narkootikumide ostmiseks	98	23,2
Mure narkootikumide mõju pärast tervisele	87	20,6
Raha säästmine	79	18,7
Tekkinud elukorraldus raskendab tarvitamist	78	18,5
Muu	64	15,2
Ei oska öelda	41	9,7

*vastaja võis valida mitu vastusevarianti

Tarvitamise suurendamise põhjused on toodud tabelis 3. Vastajad võisid valida mitu vastusevarianti. Peamised põhjused, miks piirangute ajal tarvitamist suurendati, olid igavus (n = 207; 77%) ja ärevuse või muutustega toimetuleku parandamine (n = 119; 44%). Avatud küsimuse all tõi 26 vastanust 15 tarvitamise suurenemise põhjusena välja rohkem vaba aega ja kodus olemist ning vähem kohustusi.

Tabel 3. Tarvitamise suurendamise põhjused COVID-19 piirangute ajal

Näitaja	Vastuste arv*	%
Igavus	207	77,2
Ärevuse või muutustega toimetulek	119	44,4
Narkootikumide ette varumine	42	15,7
Rohkem raha narkootikumide ostmiseks	30	11,2
Narkootikumide suurem kättesaadavus	29	10,8
Muu	27	10,1
Rohkem võimalusi narkootikumide hankimiseks (nt internetist)	12	4,5
Ei oska öelda	11	4,1

*vastaja võis valida mitu vastusevarianti

2.3 Narkootikumide kättesaadavus

68% vastanutest (n = 764) **hankis või oli püüdnud hankida** COVID-19 puhangu ajal ebaseaduslikke uimasteid. 32% vastanutest (n = 364) ei olnud seda teinud. Enim hangitud uimasti oli ülekaalukalt kanep – 85% vastanutest (n = 646) oli piirangute ajal kanepit hankinud (tabel 4). Kanepile järgnesid *ecstasy*/MDMA 32% (n = 244) ja amfetamiinid 28%-ga (n = 211). 5% vastanutest (n = 38) tõdes, et proovis narkootikume hankida, kuid see ei õnnestunud. Vastajad võisid valida mitu vastusevarianti.

Vastavat narkootikumi hankisid või proovisid hankida need, kes olid varasema 12 kuu jooksul seda narkootilist ainet tarvitanud. Varasemalt mittetarvitatud narkootikume vastajad hankida ei püüdnud.

Tabel 4. COVID-19 piirangute ajal hangitud narkootikumid

Näitaja	Vastuste arv*	%
Kanep	646	85,2
<i>Ecstasy</i> /MDMA	244	32,2
Amfetamiinid	211	27,8
Kokaiin/kräkk-kokaiin	110	14,5
Heroiin	11	1,5
LSD	131	17,3
Süntetilised kannabinooidid	32	4,2
Muud süntetilised stimulandid (nt katioonid)	17	2,2
Muud retseptita opioidid (nt metadoon)	44	5,8
Proovisin hankida, kuid ei saanud narkootikume	38	5,0
Ei oska öelda	8	1,1

*vastaja võis valida mitu vastusevarianti

2.3.1 Muutused narkootikumide hankimisel

40% vastanutest (n = 302) **ei olnud kogenud** COVID-19 piirangute tõttu mitte mingeid **raskusi ebaseaduslike uimastite kättesaadavusega**. 36%-l tarvitajatest (n = 275) esines mõnevõrra raskusi uimastite kättesaadavusega. 15%-l vastanutest (n = 113) olid mõõdukad raskused. Väga suuri raskusi ebaseaduslike uimastite kättesaadavusega COVID-19 tõttu oli 5%-l vastanutest (n = 39).

2.3.1.1 Uued hankimisviisid

Hoolimata sellest, et üle poole vastanutest (n = 588; 52%) märkis, et nende jaoks muutusi narkootikumide hankimises ei olnud, muutus ülejäänud tarvitajate jaoks narkootikumide hankimise viis COVID-19 perioodil siiski suuremal või vähemal määral (tabel 5). Vastajad võisid valida mitu vastusevarianti.

Osa tarvitajaid hankis COVID-19 piirangute ajal suuremaid koguseid (n = 162; 14%) ja ostis narkootikume sagedamini (108 vastajat; 10%). Mõnel juhul kasutati teist vahendajat (n = 133; 12%) ja vähendati kaubavahetuse käigus tekkivat otsekontakti (n = 89; 8%).

Teisalt ostis osa tarvitajaid harvemini (n = 87; 8%) ja korruga väiksemaid koguseid (n = 51; 5%) või katkestas narkootikumide hankimise sootuks (n = 55; 5%).

Segatarvitajad, kes viimase 12 kuu jooksul olid tarvitanud 4–5 erinevat narkootikumi (n = 312), olid ka COVID-19 piirangute ajal ostnud enam erinevaid narkootikume – erinevate narkootikumide ostmise punktile andsid 44 vastusest 31 segatarvitajat (vt tabel 5). Segatarvitajad kasutasid teistest sagedamini narkootikumide kojukande teenust ja olid peamised, kes kasutasid narkootikumide hankimiseks nii pinna- kui ka pimeveebi. Üldiselt COVID-19 piirangute ajal pinna- ja pimeveebi kasutamine narkootikumide hankimiseks oluliselt ei kasvanud.

Tabel 5. Muutused narkootikumide hankimisel COVID-19 piirangute ajal

Näitaja	Vastuste arv*	%
Ei ole muutusi	588	51,9
Vahetevahel ostnud suuremad kogused	162	14,3
Teine vahendaja	133	11,7
Ostnud sagedamini	108	9,5
Vähenenud isiklikud kontaktid	89	7,9
Ostnud harvemini	87	7,7
Lõpetasin narkootikumide hankimise	55	4,9
Vahetevahel ostnud väiksemaid koguseid	51	4,5
Ei oska öelda	45	4,0
Ostnud erinevaid narkootikume	44	3,9
Enam koju toomist	39	3,4
Enam pinnaveebist	14	1,2
Enam pimeveebist	9	0,8
Muu	9	0,8
Enam postiga koju toomist	2	0,2

*vastaja võis valida mitu vastusevarianti

2.3.1.2 Muutused narkootikumides

Hinnates narkootikumide puhtust, hinda ja kogust, leidis enamik vastajatest, et need püsisid **varasemaga sarnased**. Mõningal määral märgati hankimisel saadud varasemast väiksemat kogust (n = 136; 18%) ja madalamat puhtust või tugevust (n = 119; 16%), hind oli seevastu kõrgem (n = 161; 22%) (tabel 6).

Tabel 6. Muutused narkootikumides COVID-19 piirangute ajal

Näitaja	Narkootilise aine puhtus/tugevus		Hind		Kogus	
	Vastajate arv	%	Vastajate arv	%	Vastajate arv	%
Kõrgem	55	7,3	161	21,6	44	5,9
Samasugune	452	60,3	536	71,8	500	67,2
Madalam	119	15,9	15	2,0	136	18,3
Ei oska öelda	124	16,5	35	4,7	64	8,6
Kokku	750	100	747	100	744	100

Eraldi vaadati neid vastajaid, kes olid viimase 30 päeva jooksul tarvitanud **ainult kanepit**, (n = 269) ja nende puhul esines samasugune trend – enamiku hinnangul jäid narkootikumide omadused varasemaga võrreldes samaks, kuid koguse, puhtuse või tugevuse ja hinna **muutusi hinnati vähem esinevaks** kui kõikide ainete tarvitajate puhul kokku.

Narkootikume süstivate inimeste seas hinnati COVID-19 perioodil narkootikumide puhtus/tugevus oluliselt madalamaks – 27% hinnangul oli see varasemaga võrreldes madalam.

2.4 Narkootikume süstivad inimesed

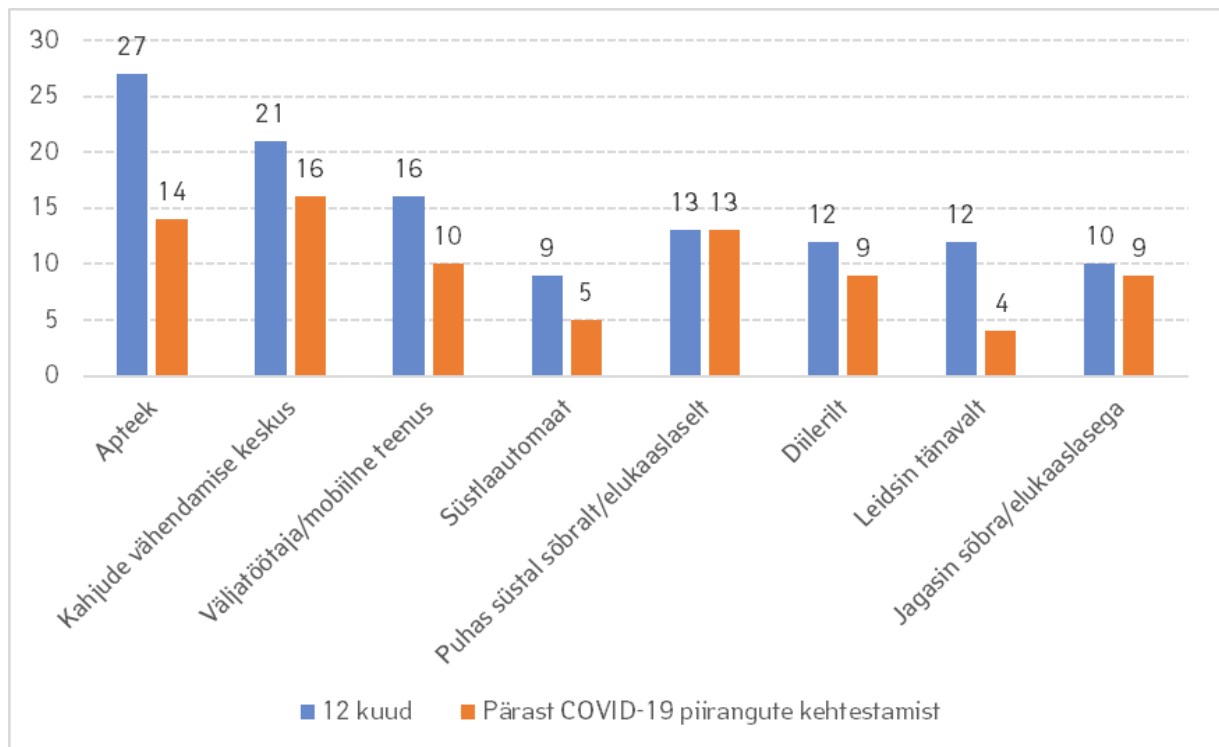
Uuringus osales **51 narkootikume süstivat inimest** (4%), kellest 30 olid meessoost, 20 naissoost ja üks mittebinaarne. NSI-de arv oli liiga väike, et selle sihtrühma kohta järeldusi teha, kuid peamised leiud on välja toodud. Narkootikumide süstimist jätkasid piirangute ajal kõik süstimist tarvitamisviisina nimetanud vastajad. Mainiti nii tarvitavate koguste suurenemist (n = 9) ja ka vähenemist (n = 12). Vähenenud tarvitamise puhul toodi põhjusena mure tervise pärast (n = 5), raha säästmise soov (n = 4), sissetulekute kaotamine (n = 6) ja vähenenud narkootikumide kättesaadavus (n = 7). Nende NSI-de seas, kelle puhul tarvitamine suurenes, domineerisid suurenemise põhjustena sarnased tegurid kui kogu valimis: viis ärevuse ja kriisiga toimetulekuks (n = 6) ning igavus (n = 5).

2.4.1 Kahjude vähendamine

Juurdepäas steriilsele süstimisvarustusele jäi ligi poolte (n = 22) narkootikume süstivate inimeste hinnangul COVID-19 piirangute ajal **samaks**, kaheksa inimese jaoks juurdepäas halvenes ja kahe jaoks paranes. 17 inimest ei osanud sellele küsimusele vastata. Enamikul NSI-dest (n = 32) oli piisav süstimisvarustus alati steriilse süstla kasutamiseks, nelja vastanu hinnangul ei olnud neil piisavalt varustust. Kõik need neli vastajat otsid eriolukorra ajal suuremaid koguseid, kolm neist erinevaid narkootikume, sagedamini ja uue vahendaja kaudu.

Viimasel 12 kuul oli peamiseks süstalde saamise kohaks apteek (n = 27), kuid kokkuvõttes saadi enam süstlaid kahjude vähendamise teenuste osutaja juurest (keskused (n = 21) ja väljatöö (n = 16)). Koroonapiirangute ajal vähenes süstalde hankimine apteegist ja kahjude vähendamise keskustest (joonis 2). Süstlaid saadi ka pärast COVID-19 piirangute kehtestamist varasemaga sarnasel määral sõpradelt või elukaaslaselt (n = 13).

Probleemkohana võib välja tuua süstalde korduskasutamise koos sõprade või elukaaslasega, mida tehti nii piirangute ajal kui ka varasema 12 kuu jooksul. Piirangute ajal vähenes tänavalt leitud süstla kasutamine.

Joonis 2. Süstalde saamise kohad viimase 12 kuu jooksul ja pärast COVID-19 piirangute kehtestamist

2.5 Kaugtugiteenused

COVID-19 pandeemiast tingitud **piirangud professionaalse abi otsimise kavatsust suures osas ei muutnud**. 84% vastanute jaoks (n = 858) jäi kavatsus abi otsida samaks. Kokku 9% vastanutest (n = 89) täheldas abi otsimise kavatsuse suurenemist, kuid 8% (n = 81) selle vähenemist. COVID-19 ajal levis kogu Euroopas suundumus, et narkootikumide tarvitajatele suunatud tugiteenuseid hakati enam pakkuma distantsilt, telefoni, videokõne või veebilahenduste kaudu, et juurdepääs teenustele oleks jätkuvalt, kuid turvaliselt tagatud. Eesti vastajate hinnangul kaugtugiteenuste kasutamine enamiku puhul ei muutunud (87% vastanutest ei näinud muutust). COVID-19 piirangute ajal kasutas enam kaugtugiteenuseid 8% (n = 77) ja vähem 5% (n = 54) vastanutest.

Leidus **seos professionaalse abi otsimise kavatsuse ja kaugtugiteenuste kasutamise vahel** ($r = 0,66$; $\alpha < 0,001$) – need, kellel oli suurenenud kavatsus abi otsida, seda ka distantsilt tegid, ning vastupidi, kelle kavatsus oli vähenenud, need otsisid ka vähem abi.

Eraldi vaadeldi narkootikumide süstivaid inimesi ning 27 NSI puhul jäi abi otsimise kavatsus samaks, seitsme puhul vähenes ja 16 puhul suurenes. Kokku 11 NSI-d hindas, et nende puhul kaugtugiteenuste kasutamine piirangute ajal suurenes ja viie puhul vähenes, ülejäänud NSI-de puhul selle teenuse kasutamises muutusi ei olnud. Professionaalse abi otsimise kavatsus oli ka NSI-de puhul seotud kaugtugiteenuse kasutamisega ($r = 0,73$; $\alpha < 0,001$). Narkootikumide süstivad inimesed, kellel oli suurenenud kavatsus abi otsida, seda ka veebipõhiselt tegid, ja vastupidi, vähenenud kavatsuse korral enamasti abi ei otsitud.

3 Eesti võrreldes Euroopaga

Eesti samanes suures osas Euroopale ja Ees-Aasiale, kuid esinesid mõned olulised erinevused.

Nii Eesti kui ka kogu Euroopa vastajate seas oli **kanep** peamine tarvitatav narkootikum. Kui kogu Euroopa valimis tarvitas kanepit viimase 30 päeva jooksul pea 60% vastanutest (2), siis Eestis oli kanepitarvitajaid viimasel 30 päeval 76%. Teiste illegaalsete narkootikumide tarvitamine oli nii Eestis kui ka mujal Euroopas vähem levinud. Võrreldes Euroopaga esines **Eesti valimi seas enam ka amfetamiinide ja ecstasy/MDMA tarvitamist**.

Amfetamiine oli viimase 30 päeva jooksul võrreldes Euroopa 5%-ga tarvitanud 26% Eesti uuringus osalenud inimestest. *Ecstasy/MDMA* puhul oli vahe väiksem – 10% Euroopas võrreldes 26%-ga Eestis. Kokaiini tarvitamine jäi nii Euroopas kui ka Eestis 10% ligidale. Ka LSD, sünteetiliste kannabinooidide ja heroini tarvitamise osas suuri erinevusi osakaalus ei esinenud. **Muid retseptita opioide tarvitati aga Euroopas rohkem (10%) kui Eestis (6%).**

Euroopas esines veel seos suurema alkoholitavitamise ja bensodiasepiinide tarvitamise vahel (2). Enamasti tehti seda ärevusega toimetuleku parandamise eesmärgil, kuid ka selleks, et teiste narkootikumide tarvitamise vähenemisega kaasnevaid ärajäämanähtusid vähendada.

4 Arutelu ja kokkuvõte

Erakordsetele sündmustele võivad järgneda teadmata tagajärjed. Haruldane sündmus, nagu seda oli 2020. aasta kevadine riikidesisene ja -ülene liikumiskiirang nii kaupadele kui ka inimestele, mõjutas paljusid, sh riiklikult reguleerimata eluvaldkondi nagu narkoturg ja narkootikumide tarvitajad.

Siin käsitletud veebiuuring oli osa üle-Euroopalisest uuringust, mis kaardistas eriolukorraga kaasnenud muutusi. Olles kursis toimunud muutustega ning teades haavatavate sihtgruppide vajadusi ja ootusi, saab neile suunatud tugiteenused olukordadele vastavamaks kujundada.

Eesti valimisse kuulus 1146 vastajat ning Eesti oli üheks enim osalejaid värvanud riigiks. Enamik uuringus osalenutest olid kanepitarvitajad. 12 kuu jooksul oli kanepit tarvitanud 92% ja 30 päeva jooksul 76% vastajatest. Võrdluseks tarvitas Euroopas 30 päeva jooksul kanepit 60% uuringule vastanutest.

Seoses koroonaeepideemiaga ei esinenud 29% vastaja hinnangul nende tarvitamises muutusi. 24% sõnul tarvitamine suurenes, 21% sõnul vähenes ja 17% vastanutest epideemia ajal narkootikume ei tarvitanud. Võrreldes Eestiga oli Euroopas piirangute ajal mitte tarvitanuid ja tarvitamist vähendanuid kokku pea 10% rohkem kui Eestis. Tarvitamise vähenemine võis olla seotud karmide piirangutega mitmes Euroopa riigis.

79–94% jaoks (suitsetamise puhul vähim ja süstimise puhul enim) jäi uimasti tarvitamise viis samaks. Narkootikumide puhtus, hind ja kogus püsisid vastajate hinnangul suures osas muutumatutena. Narkootikume süstivate inimeste seas hinnati puhtust/tugevust oluliselt madalamaks. Kanepitarvitajate hinnangul jällegi esines muutusi vähem.

Riikide kehtestatud piirangud võisid küll vähendada, kuid ei peatanud narkootikumide kättesaadavust. Põhjuseid selleks võis olla mitmeid, kuid neid siin lähemalt ei uuritud. 32% vastanutest ei hankinud või ei püüdnud hankida COVID-19 puhangu ajal ebaseaduslikke uimasteid, kuid 68% vastanutest seda siiski tegi. Enim hangitud uimastiks oli kanep.

Probleeme narkootikumide hankimisega ei esinenud 40%-l vastanutest, 36%-l esines mõnevõrra raskusi, 15%-l esinesid mõõdukad raskused ja vaid 5% vastanutest tõdes, et püüdis narkootikume hankida, kuid tulutult. Enam kui poolte jaoks muutusi narkootikumide hankimise viisi osas ei olnud. Ülejäänud vastajad jagunesid kaheks: ühed hankisid suuremaid koguseid ja sagedamini ning teised väiksemaid koguseid ja harvemini kui varem.

Vastajad põhjendasid oma vähenenud tarvitamist eelkõige vähenenud tarvitamis- ja ostmisvõimaluste, vähenenud sissetuleku ja rahalise ebakindlusega. Hoolimata sellest, et narkootikume süstivate inimeste osakaal uuringus oli väike (51 vastajat; 4%), tuli nende vastajate puhul ühe tarvitamist vähendava tegurina esile mure tervise pärast.

Kui ühelt poolt vähendas kodus olemine tarvitamis- ja ostmisvõimalusi, siis teisalt tekkis kodus olles ka igavus, mis põhjustas omakorda hoopis suurenenud tarvitamist. Varasemaga võrreldes rohkem narkootikume tarvitanud vastajad märkisid põhjuseks igavuse ja ärevuse või muutustega toimetuleku parandamise.

Narkootikume süstivaid inimesi osales uuringus 51 (4% vastanutest). Varasemate veebiuuringutega ei ole õnnestunud küsitleda sellist hulka NSI-sid. Isegi kui nende väikese arvu tõttu järeltõlge selle sihtgrupi kohta teha ei saa, võib nende osalemist siin uuringus pidada eduks.

Üllatavalt suur oli heroïini tarvitajate arv. Eesti Kohtueksperitiisi Instituudi andmete (3) põhjal on viimastel aastatel heroïini konfiskeeritud minimaalsetes kogustes, mis ei anna alust arvata, et heroïin oleks laialdaselt kättesaadav. Vastajate vähenemine, kuid Eesti Kohtueksperitiisi andmetele (3) toetudes eeldatust ulatuslikum väidetav heroïini tarvitamine võib anda mõista seda, et narkootikumide tarvitajad ei saa alati olla kindlad, mis ainet neile teatud narkootikumi nime all müüakse. Võib arvata, et heroïini asemel tarvitasid siinsed vastajad siiski mõnda muud narkootikumi, mida neile heroïini nime all müüdi. Samas ei saa välistada, et heroïini tarvitamine on saagenemas.

Süstimine tarvitamisviisina, manustatav kogus ja tarvitamise sagedus jäid enamasti harjumuspäraseks. NSI-de puhul olid nii 12 kuu jooksul kui ka pärast COVID-19 piirangute kehtestamist populaarseimad süstalde saamise kohad kahjude vähendamise teenused ja apteek. Süstimisvarustust jagavaid apteeke oli Eestis uuringu läbiviimise ajal üks.

COVID-19 piirangute ajal pakuti narkootikumide tarvitajatele suunatud tugiteenuseid distantsilt, et tagada jätkuv, kuid turvaline juurdepääs olulistele teenustele. Piirangutest hoolimata ei muutunud professionaalse abi otsimise kavatsus ega veebipõhise või kaugtugiteenuse kasutamise sagedus. Need, kellel oli suurenenud kavatsus abi otsida, seda distantsilt ka tegid.

Eesti tulemused olid Euroopa omadega suures osas sarnased. Erinevusena võib välja tuua eestlaste väiksema retseptita opioidide tarvitajate osalemise, kuid suurema kanepi, amfetamiinide ja *ecstasy*/MDMA tarvitajate osalemise. Tarvitamise suurendamise peamised põhjused olid üle Euroopa samad – igavus ning ärevuse ja muutustega toimetuleku parandamine.

Suures plaanis olid narkootikumid jätkuvalt kättesaadavad. Meelelahutus- ja vaba aja veetmise asutused olid küll suletud, kuid kanepi ja stimulantide tarvitamise jätkumise põhjal võib järeldada, et (era)peod siiski toimusid või tarvitati narkootikume üksi või koos kaaslastega edasi harjumuse või tekkinud sõltuvuse tõttu.

Uuringu piirangute seas võib välja tuua uuringus osalenute IP-aadresside või muude isiku ja tema seadme tuvastamist võimaldavate näitajate mitte kogumise. Seetõttu ei ole välistatud isiku mitmekordne uuringus osalemine. Tegemist oli mugavusvalimiga ja muutusi käsitlevad küsimused olid püstitatud vastaja subjektiivset arvamust silmas pidades. Meetodikast tulenevalt ei põhine raporteeritud muutused ja võrdlused statistilisel analüüsil, vaid on hinnangulised.

Saadud tulemused ei võimalda olukorda väga spetsiifiliselt kirjeldada, aga saadud tagasiside annab üldise hinnangu tarvitamisele enne koroonaepeideemiat ja selle ajal. Kaardistatud muutused ja võimalikud probleemid võivad pakkuda sisendit narkoturu ja narkootikumide tarvitajate mõistmiseks ning haavatavatele sihtrühmadele edaspidiste sekkumiste, kahjude vähendamise teenuste, üdise toe (sh veebipõhiseks) korraldamiseks, modifitseerimiseks ja vajaduse korral juba ennetavalt muutmiseks.

5 Kasutatud kirjandus

1. Abel-Ollo K, Lõhmus L. Euroopa narkootikumide tarvitamise veebiküsitluse meetodika ja esmased tulemused. Eesti Arst 2019;98(11):627–635.
2. EMCDDA. EMCDDA Trendspotter briefing: impact of COVID-19 on patterns of drug use and drug-related harms in Europe. Lisbon; 2020. https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/13130/EMCDDA-Trendspotter-Covid-19-Wave-2_1.pdf
3. Eesti Kohtuekspertiisi Instituut; 2020 (Isiklik suhtlus).